

Henryk Bogacki

Edycje tekstu uchwał II Soboru Watykańskiego

Collectanea Theologica 37/2, 185-190

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. HENRYK BOGACKI SJ, WARSZAWA

EDYCJE TEKSTU UCHWAŁ II SOBORU WATYKAŃSKIEGO

Po zakończeniu obrad II Soboru Watykańskiego niewątpliwie najpilniejszym zadaniem było wydanie wszystkich jego uchwał. Na całym świecie ukazują się edycje tekstu uchwał zarówno w języku łacińskim, jak i w rozmaitych przekładach na języki narodowe. Warto zwrócić uwagę na te wydania, które powinny zainteresować polskich czytelników.

1. *Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II, Constitutiones Decreta — Constitutiones*, wyd. Secretaria Generalis Concilii Oecumenici Vaticani II, Roma 1966, Polyglotta Vaticana, str. XXVI+1292.

Generalny Sekretariat II Soboru Watykańskiego w rok po zakończeniu obrad soboru wydał zbiór uchwał soborowych. Ukazał się tom o imponującym formacie i grubości, ponieważ wydawca zastosował bardzo szerokie marginesy i dużą czcionkę, co nadaje edycji wygląd uroczysty.

W trakcie obrad soboru przyjęła się praktyka oznaczania mianem „sesja” okresu obrad, jakie każdego roku trwały przez kilkanaście tygodni. W rezultacie utarło się wymienianie czterech sesji II Soboru Watykańskiego. Stało się to wbrew dotychczasowemu zwyczajowi, kiedy „sesjami” nazywano nie okresy obrad, lecz uroczyste posiedzenia soborowe, jak np. otwarcie soboru, złożenie przez ojców wyznania wiary, przyjęcie uchwał opracowanych na posiedzeniach roboczych (zwanych kongregacjami generalnymi) czy zamknięcie soboru. W ten sposób np. I Sobór Watykański liczył cztery sesje, z których tylko trzecia i czwarta ogłosiły uchwały doktrynalne.

Celem utrzymania jednolitej terminologii edycja watykańska stosuje wobec II Soboru Watykańskiego dawne znaczenie terminu „sesja”. W ten sposób podczas czterech okresów obrad tego soboru doliczono się dziesięciu sesji. Odliczając sesje inauguracyjne poszczególne okresy obrad soboru oraz sesję konkluzyjną, tylko pięć z nich przyniosło uchwały soborowe. Są to:

- a. Sesja III z dnia 4 grudnia 1963 r. (*Konstytucja o św. Liturgii, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli*).
- b. Sesja V z dnia 21 listopada 1964 r. (*Konstytucja dogmatyczna o Kościele, Dekret o Kościołach wschodnich katolickich, Dekret o ekumenizmie*).
- c. Sesja VII z dnia 28 października 1965 r. (*Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego, Dekret o formacji kapłanów, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim, Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich*).
- d. Sesja VIII z dnia 18 listopada 1965 r. (*Konstytucja dogmatyczna o Bożym Objawieniu, Dekret o apostołacie świeckich*).

e. Sesja IX z dnia 7 grudnia 1965 r. (*Deklaracja o wolności religijnej, Dekret o działalności misyjnej Kościoła, Dekret o postudze i życiu kapłańskim, Konstytucja pastoralna o Kościele w świecie współczesnym*).

Pierwsza część omawianej edycji watykańskiej zawiera w porządku chronologicznym dokumenty uchwalone przez sobór. Druga natomiast obejmuje 21 dokumentów wydanych przez Jana XXIII, Pawła VI lub ojców soboru, które zostały włączone do akt soboru. Wśród nich znajduje się bulla zwołująca sobór, przemówienia inauguracyjne i konkluzyjne każdego okresu obrad, przemówienie papieża i jego orędzie wobec ONZ, orędzie soboru do ludzkości itp. Wreszcie trzecia część podaje łaciński indeks analityczny do uchwał soborowych, zresztą ustępujący pod względem pełności innym tego rodzaju indeksom.

Dokumenty soborowe wydano w tej edycji z wielką starannością. Przede wszystkim poprawiono błędy edytorskie, jakie zakradły się poprzednio do opublikowanych tekstów uchwał soboru. Wymienić należy w pierwszym rzędzie cztery poprawki: trzy z nich dotyczą *Konstytucji dogmatycznej o Bożym Objawieniu* (KO), jedna zaś *Konstytucji pastoralnej* (KP). Warto przytoczyć brzmienie tych miejsc według poprawnego tekstu.

- a. KO 7: „*Ideo Christus Dominus... mandatum dedit Apostolis ut Evangelium... omnibus praedicarent, eis dona divina communicantes*”. Poprawka dotyczy słowa „*communicantes*”, które w tym tekście odnosi się do Apostołów, podczas gdy pewne wydania podawały omyłkowo „*communicans*”, a więc słowo to odnosiło do Chrystusa.
- b. KO 11: „*...veritatem, quam Deus nostrae salutis causā Litteris Sacris consignari voluit...*” Umieszczenie w słowie „*causa*” kreski poziomej nad ostatnią samogłoską wskazuje na właściwe zrozumienie tekstu: „*Bóg... dla naszego zbawienia*”, nie zaś: „*Bóg, przyczyną naszego zbawienia*”.
- c. KO 12: (rodzaje literackie) „*qui illo aeo in mutuo hominum commercio passim adhiberi solebant*”. Poprawka polegała na dodaniu słowa „*passim*”, które wypadło przez omyłkę zecera.
- d. KP 76: „*socialem suam doctrinam docere*” zamiast błędnego zwrotu: „*suam doctrinam de societate docere*”.

Niniejsze wydanie otacza szczególną pieczołowitością przypisy. Obliczono, że w uchwałach II Soboru Watykańskiego występuje ich aż 1158, a wiele z nich zawiera po kilka odsyłaczy do różnych dokumentów! Ujednoczenie sposobu cytowania, dokładne sprawdzenie opisów bibliograficznych wymagało niezwykłego trudu. Niewątpliwie ujawnią się drobne różnice między tym tekstem a wcześniejszymi wydaniem i tłumaczeniami, dokonywanymi w różnych krajach na podstawie pierwszych edycji uchwał soborowych. Stąd wynika konieczność dostosowania do niniejszej edycji watykańskiej wszelkich publikacji uchwał soborowych, jakie ukazują się na całym świecie.

2. *Documenti — Il Concilio Vaticano II*, [Bologna] 1966, Edizioni Dehoniane, wyd. 4. str. 1383+366.

Jest edycja tekstu łacińskiego i przekładu włoskiego całości dokumentów ogłoszonych przez sobór. Książka zawiera w układzie chronologicznym nie tylko dokumenty uchwalone przez sobór (s. 14—965), lecz również normy wykonawcze wydane podczas obrad soboru lub po jego zakończeniu. Wydawcy zebrali tak normy w ścisłym znaczeniu, które stanowią praktyczne zastosowanie konkretnych uchwał soborowych, jak akty, które wyniknęły z jego ducha. W ten sposób w tym dziale znalazły się teksty zniesienia ekskomunik między Rzymem i Kostantynopolem oraz wspólna deklaracja Pawła VI i arcbpa M. Ramseya. Dzięki temu obok 16 dokumentów uchwalonych przez sobór, w zbiorze znajduje się także 14 zarządzeń wykonawczych stosujących

literę i ducha soboru, poczynając od motu proprio „*Pastorale munus*” z dn. 30. XI. 1963 po motu proprio „*Ecclesiae sanctae*” z dn. 6. VIII. 1966 (s. 968—1237). Wreszcie trzecia część zawiera przemówienia papieża Jana XXIII i Pawła VI wygłoszone podczas obrad II Soboru Watykańskiego (s. 1240—1383).

Znaczenie i wartość niniejszej edycji niepomniernie powiększają dołączone indeksy obejmujące aż 366 stron. Wydawcy wprowadzili numerację marginesową ciągłą, które obejmuje tak uchwały soboru, jak zarządzenia wykonawcze (razem 2410 numerów). Jest ona dość szczegółowa, gdyż każdy akapit dokumentów opatrzone osobną cyfrą, podczas gdy oficjalna numeracja poszczególnych dokumentów (oczywiście zachowana w niniejszej edycji) jednym numerem obejmuje nierzadko kilka akapitów. Wprowadzenie numeracji ciągłej ułatwiło pracę wydawców. Przy tekście dokumentów soborowych podano na marginesie także liczbę odpowiedniego akapitu zarządzenia wykonawczego, a indeks można było znacznie uprościć dzięki jednolitej numeracji całego dzieła.

Omawiane wydanie dokumentów soborowych zawiera właściwie cztery indeksy. Pierwszy z nich — skrypturystyczny — podaje cytaty z Pisma św. występujące w uchwałach soborowych, drugi — indeks „źródeł” — zestawia odnośniki do dokumentów nauczania kościelnego zawarte w uchwałach soboru; trzeci — indeks tzw. „autocytatów” — zbiera miejsca, w jakich sobór przytacza swe własne uchwały.

Najcenniejszy jest czwarty indeks — analityczny, który decyduje o wartości wydania. Jest to zestawienie haseł w języku włoskim, ułatwiające odnalezienie w obszernym nauczaniu soboru miejsca interesującego czytelnika. Ważniejsze hasła posiadają na początku systematyczny przegląd treści związanej z tym hasłem. Hasła są opracowane dokładnie. Wystarczy powiedzieć, że hasło „Kościoł” obejmuje aż 33 strony systematycznie uporządkowanych odsyłaczy i może służyć niemal jako schemat dla posoborowego podręcznika eklezjologii dogmatycznej. Dzięki włożonej trosce indeks ten znacznie góruje pod względem dokładności nad indeksem analitycznym zamieszczonym w wyżej omówionym oficjalnym wydaniu tekstu uchwał soborowych, jakie w tym samym czasie ukazało się w Rzymie.

3. K. RAHNER — H. VORGRIMLER, *Kleines Konzilskompendium*, Freiburg—Basel—Wien 1966, Herder, str. 763.

W kieszonkowym, choć dość grubym tomie ukazał się oficjalny przekład niemiecki wszystkich uchwał II Soboru Watykańskiego. Warto zwrócić uwagę na to wydanie, ponieważ ogólny wstęp oraz szczegółowe wprowadzenia w 16 dokumentów uchwalonych przez sobór napisali dwaj wybitni autorzy, Karl Rahner i Herbert Vorgrimler. Pierwszy jest ogólnie znany jako jeden z najwybitniejszych współczesnych teologów, który odegrał dużą rolę podczas soboru. Drugi, uczeń Rahnera, zdobył nazwisko z racji kierowania wieloma dziełami zbiorowymi (np. „*Sentire Ecclesiam*”, „*Diaconia in Christo*”, „*Exegese und Dogmatik*”, „*Kleines theologisches Wörterbuch*”, „*Gott in Welt*”), zwłaszcza redakcją komentarza do uchwał soborowych, jaki ukazuje się w formie dodatkowych tomów do „*Lexikon für Theologie und Kirche*”.

Czytelnika polskiego interesują głównie wprowadzenia, jakimi autorzy poprzedzili wydanie dokumentów soborowych. Ogólne wprowadzenie mierzy przede wszystkim do zorientowania w roli soborów powszechnych w Kościele oraz przedstawienia w zarysie przebiegu i problematyki II Soboru Watykańskiego. Autorzy bardzo dobrze uwydatniają fakt, że sobór jest wprawdzie zgromadzeniem biskupów, lecz podlega wpływowi wywieranym nań przez poglądy teologów i wiernych.

Choć wydanie podaje dokumenty soborowe w chronologicznej kolejności ich uchwalenia, autorzy usiłują je „uporządkować” proponując systematyczny układ, jaki Rahn er ogłosił wcześniej. Według autorów uchwały II Soboru Watykańskiego można usystematyzować w następujący sposób:

- I. Zasadnicze samookreślenie Kościoła: *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*
- II. Wewnętrzne życie Kościoła:
  - a) zadanie uświęcania przez liturgię: *Konstytucja o św. Liturgii*,
  - b) kierownictwo Kościoła: *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, Dekret o Kościołach wschodnich katolickich*,
  - c) urząd nauczycielski: *Konstytucja dogmatyczna o Bożym Objawieniu, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*,
  - d) poszczególne stany w Kościele: *Dekret o posłudze i życiu kapłańskim, Dekret o formacji kapłanów, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego, Dekret o apostołacie świeckich*.
- III. Posłannictwo Kościoła na zewnątrz:
  - a) stosunek do chrześcijan-niekatolików: *Dekret o ekumenizmie, Dekret o Kościołach wschodnich katolickich*,
  - b) stosunek do niechrześcijan: *Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich, Dekret o misyjnej działalności Kościoła*,
  - c) stosunek do współczesnego świata: *Konstytucja pastoralna o Kościele w świecie współczesnym, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli*,
  - d) stosunek do współczesnego pluralizmu światopoglądowego: *Deklaracja o wolności religijnej*.

Powyższy podział niewątpliwie posługuje się dużymi uproszczeniami, lecz mimo wszystko może stanowić pożyteczną próbę zwięzłego zobrazowania tematyki uchwał soboru.

Każdy dokument poprzedza wprowadzenie, krótko relacjonujące przebieg debat soborowych na jego temat oraz podające analizę struktury dokumentu wraz z zasadniczymi ideami, jakie w nim występują. Wprowadzenia te są zwięzłe i pełne treści, wymagają uważnego studiowania. Autorzy podkreślają osiągnięcia soboru, lecz nie tają braków i niedoskonałości, jakie nieuchronnie towarzyszą przejawom działania Urzędu Nauczycielskiego.

W końcowej części autorzy podają obszerny indeks rzeczowy tematów występujących w uchwałach II Soboru Watykańskiego (s. 677—763). Układ graficzny indeksu niestety nie jest przejrzysty, co przeszkadza w korzystaniu, szczególnie przy dłuższych hasłach.

4. Numer specjalny miesięcznika „Życie i Myśl” poświęcony dokumentom soborowym, Warszawa 1967, str. 376+47 ilustracji.

Redakcja miesięcznika „Życie i Myśl” obdarzyła czytelników pierwszym pełnym wydaniem polskiego tłumaczenia uchwał soborowych. Szesnaście dokumentów zgrupowano w trzech działach: Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. W ramach działów układ dokumentów zbliża się do porządku chronologicznego ich uchwalania. Załączony dodatek „Na tle dokumentów” zawiera cztery artykuły, tematycznie związane z treścią uchwał soborowych. Zeszyt zamykają liczne zdjęcia, które ułatwiają wczucie się w atmosferę soboru.

Z numeru przebiega troska redakcji, aby dokumenty podać w tłumaczeniu przyjętym i zatwierdzonym przez episkopat polski. Skrętnie zebrano noty bibliograficzne o dotychczasowych publikacjach tłumaczeń oraz zaznaczono źródła, z których dokonano przedruku. Jedyne w wypadku braku wydania tłumaczenia oficjalnego redakcja posłużyła się własnym, co w każdym miejscu zostało skrupulatnie zaznaczone. W ten sposób tylko pięć dokumentów

redakcja „Życia i Myśli” podaje w przekładzie własnym, a mianowicie: *Konstytucję pastoralną o Kościele w świecie współczesnym, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, Dekret o apostołacie świeckich, Dekret o postudze i życiu kapłańskim, Deklarację o wychowaniu chrześcijańskim.*

Trudno na tym miejscu przeprowadzać analizę wartości własnych tłumaczeń redakcji „Życia i Myśli”. Trafne oddanie w języku polskim sensu tekstu łacińskiego nie jest łatwe. Również tłumaczenie zatwierdzone przez episkopat polski spotkało się z różnego rodzaju krytykami, wystarczy wspomnieć reakcje na tłumaczenie *Konstytucji dogmatycznej o Bożym Objawieniu*. Niewątpliwie tłumaczenie „Życia i Myśli” słusznie przekłada określenie „Konstytucja pastoralna” nad termin „Konstytucja duszpasterska”, jaki figuruje w oficjalnym tłumaczeniu episkopatu polskiego.

Zresztą nie trzeba traktować dokonanych tłumaczeń jako teksty ostateczne. Episkopaty wielu krajów (np. francuski, niemiecki) wprowadzają poprawki do uprzednio zatwierdzonych przez siebie tekstów tłumaczeń. Stąd tłumaczenia przedłożone przez „Życie i Myśl” mogą posłużyć jako podstawa do dyskusji i ewentualnych korektur dotychczasowych tłumaczeń. Brak powszechnie uznanej polskiej terminologii utrudnia pracę tłumaczy i zmusza do eksperymentowania. Jedynie konfrontacja różnych propozycji translatorskich może doprowadzić do znalezienia w języku polskim trafnego odpowiednika łacińskich terminów teologicznych.

Tłumaczenia „Życia i Myśli” na równi z dotychczasowym tekstem oficjalnego tłumaczenia episkopatu polskiego cierpi na ten sam nieunikniony brak, że opiera się na wcześniejszych łacińskich publikacjach uchwał soborowych, skorygowanych przez omówioną wyżej edycję watykańską. W ten sposób wyjaśnia się szokująca rozbieżność w ilości przypisków do niektórych dokumentów. Np. pierwotne wydania łacińskie *Dekretu o działalności misyjnej Kościoła* podawały odsyłacze do Pisma św. w tekście dokumentu, natomiast edycja watykańska przesunęła je do przypisów, co wydatnie zwiększyło ilość tych ostatnich. Również opis bibliograficzny odsyłaczy wykazuje nieuchronne braki w stosunku do edycji watykańskiej.

Niewątpliwie ogół korzystających z wydania dokumentów opublikowanych przez redakcję „Życia i Myśli” posługiwać się będzie przede wszystkim tekstem uchwał, a mniej będzie zainteresowany przypiskami, jednakże umieszczenie ich na końcu poszczególnych dokumentów utrudnia zaznajamianie się z nimi.

Redakcja zaznacza w przedmowie, że podjęty przez nią trud wydania w języku polskim wszystkich dokumentów soborowych znacznie przewyższał jej możliwości. Stwierdzenie to nikomu nie wyda się dziwne, kto zetknął się z wielością publikacji na temat soboru i trudnościami wyrażenia właściwego sensu uchwał soborowych. W dodatku redakcja nie zadowolila się zebraniem wcześniej opublikowanych dokumentów, lecz obok własnych tłumaczeń pokusiła się również o krótkie przedstawienie przebiegu prac soborowych nad każdym dokumentem. Czytelnik znajdzie więc wykaz nazwisk ojców soboru należących do odpowiednich komisji oraz szkieletowy obraz przebiegu dyskusji i głosowań nad projektami uchwał. Opracowanie tych wiadomości było możliwe m. i. dlatego, że redaktor naczelny miesięcznika, Zbigniew Czajkowski, znany jest ze swego zainteresowania soborem i może wykazać się już szeregiem poważnych publikacji na jego temat (por. przede wszystkim „*Na Soborze i poza Soborem*”, Warszawa 1965, oraz „*Ostatnia sesja Vaticanum II*”, Warszawa 1966).

Ostatnią część numeru specjalnego „Życia i Myśli” wypełniają artykuły podające pewną syntezę osiągnięć soboru. Mimo bowiem pastoralnego nastawienia soboru i ujmowania uchwał w sposób dostosowany do mentalności współczesnego człowieka, wcale nie jest łatwo czytelnikowi stworzyć syntetyczny przegląd osiągnięć, jakimi legitymuje się sobór. Pierwszy

artykuł (St. Lemański, *Odnowa teologii w przeddzień Vaticanum II*) trafnie szkicuje zasadnicze kierunki myślenia, jakie w teologii katolickiej poprzedziły zwołanie soboru, a podczas jego obrad znalazły uznanie w oczach ojców soboru. Następne trzy artykuły stanowią pewną syntezę owoców soboru. Jan Wagner (*Soborowe przesłanki powszechnej jedności*) wysuwa na czoło w osiągnięciach soboru dążność Kościoła do wielokierunkowego zbliżenia. Mikołaj Rostworowski (*Świadectwo odnowionej łączności*) grupuje uchwały soboru wokół następujących zagadnień węzłowych: odnowa instytucji. ekumenizm, odnowa liturgiczna, promocja laikatu, wychowanie chrześcijańskie. Wreszcie najpełniejsze podsumowanie sytuacji posoborowej podaje Zbigniew Czajkowski (*Kierunki przemian i odnowy*). Kolejno omawia trudności i nadzieje związane z realizowaniem nieodwracalnych osiągnięć soboru, a potem charakteryzuje kierunki przemian tak wewnątrz Kościoła, jak w stosunkach Kościoła ze światem.

Dzięki trosce i wysiłkom redakcji „Życia i Myśli” czytelnicy polscy zyskali pierwsze pełne wydanie polskiego tekstu wszystkich dokumentów uchwalonych przez II Sobór Watykański.

KS. HENRYK BOGACKI SJ

Księga Eklezjastesa, przekład: ks. Konrad Markłowski, *Biblia Tysiąclecia*, Poznań 1965, str. 760—771.

Księga Eklezjastesa zredagowana w III—II w. prz. Chr. pod względem językowym nie stanowi dla nas przykładu hebraiki klasycznej, jaką odznaczają się księgi powstałe w czasach poprzedzających niewolę i podczas jej trwania. Niezależnie jednak od tego tłumacz, zdając sobie sprawę z dekadencji języka, musi go dobrze zrozumieć i wczuć się wystarczająco w intencje i sposób mówienia autora świętego. Nie jest to łatwe i z pewnością tłumacz Koheleta w BT pisał z całym przekonaniem to, co znajdujemy we wstępie księgi: „Tekst hebrajski zachował się w stanie stosunkowo dobrym, nie brak w nim jednak miejsc niejasnych, co przy swoistym stylu autora sprawia, że dzieło jego należy do najtrudniejszych ksiąg Starego Testamentu” (BT. str. 760).

Przekład tej księgi w BT czyta się łatwo i z pewnością jest on dla nas bardziej zrozumiały niż ten, który znajdujemy w tłumaczeniu Wujka. Wydaje się jednak, że nie liczono się zawsze w tym przekładzie z tekstem oryginalnym, ze sposobem wyrażania się poezji hebrajskiej, a czasem także nie odkryto właściwego sensu wypowiedzi, lub ją zaciemniono.

Przejdźmy po kolei poszczególne teksty 12 rozdziałów tej księgi i przyjrzyjmy się owym mankamentom; może należałoby je usunąć — gdyby uznane zostały za rzeczywiste — w następnym wydaniu Biblii.

W 1, 5 czytamy: „Słońce wschodzi i zachodzi...”, tymczasem w BH mamy wyraźnie: „Słońce wschodzi i słońce zachodzi”. Tak więc pominięto tu słowo hebrajskie, ale za to w tym samym zdaniu dodano „znowu”, co znów nie ma odpowiednika w BH.

W w. 6. pięknie wprowadzie skonstruowane zdanie, nie zbyt dokładnie oddaje właściwą treść tego wiersza, gdyż naprzód niepotrzebnie tłumacz pominął użyte w hebr. po raz drugi słowo „wiatr”, zaś ostatnia część wiersza jest jedynie jego parafrazą: „i znowu wraca na drogę swojego krążenia”, gdyż w BH czytamy tylko: „do krążenia swego wiatr powraca”. W w. 9. zdanie w wypowiedzi tłumacza zatraciło, jak się zdaje, się eks-presji: wypowiedź hebr. mah-šehajah” nie pokrywa się bowiem w pełni z tym, co czytamy w BT „To co było, to też i będzie”. Wyrażenie bowiem